

Dr. sc. Nada TOMOVIĆ

Filozofski fakultet Nikšić, Crna Gora

E-mail: nada.tomovic1@gmail.com

1.04 Stručni rad/Professional article

UDK/UDC: 94: (497.16 Bihor)"1878/1914" Šabotić Š. S. (049.3)

DOI: <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2026.9.15.483>

Primljeno/Received: 21. 03. 2026.

Prihvaćeno/Accepted: 30. 03. 2026.

**Sait Š. Šabotić, BIHOR NA RAZMEĐU VJEKOVA
(1878-1914), Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti, Institut
za historiju, demografiju i antropologiju Sandžaka,
Novi Pazar-Rožaje, 2025, 408 str.**

U izdanju Bošnjačke akademije nauka i umjetnosti, Instituta za historiju, demografiju i antropologiju Sandžaka izašla iz štampe knjiga dr Saita Šabotića pod nazivom *Bihor na razmeđu vjekova (1878-1914)*. Knjiga predstavlja rukopis njegove doktorske disertacije odbranjene na tuzlanskom univerzitetu jula 2024. godine.

Istraživati i pisati na temu iz lokalne istorije je veoma izazovan i težak posao, iako mnogi nipodištavaju pisanje ovakvog tipa istorijskih djela obrazlažući to stanovište da je navodno kroz obradu tema iz nacionalne, ili pak opšte istorije sve rečeno što je bitno. Naprotiv, istražiti neku temu, ili pak jedan širi geografski lokalitet u određenom vremenskom periodu samo je doprinos nacionalnoj istoriji, a posebno ako se temeljnim istraživanjem dođe do novih saznanja. Kada je riječ knjizi kolege Šabotića mora se imati u vidu kao što je već istaknuto, da je ona za štampu priređeni rukopis doktorske disertacije, što je samim tim podrazumijevalo iscrpno korišćenje arhivske građe sledećih Arhiva: Arhivsko-bibliotečkog odjeljenja Narodnog muzeja Crne Gore, Arhiva Srbije, Arhiva Mešihata Islamske zajednice u Crnoj Gori, Arhiva vlade Turske u Istanbulu, Državnog arhiva Crne Gore, Istorijskog arhiva „Ras“ u Novom Pazaru i Privatne archive Munira K. Šabotića iz Novog Pazara. Osim pomenute arhivske građe, korišćena je brojna objavljena arhivska građa, 250 bibliografskih jedinica i štampa različite provinijencije. Sve navedeno, navodi na zaključak da je u istraživanje uložen višegodišnji trud da bi se došlo do objavljivanja knjige *Bihor na razmeđu vjekova (1878- 1914)*.

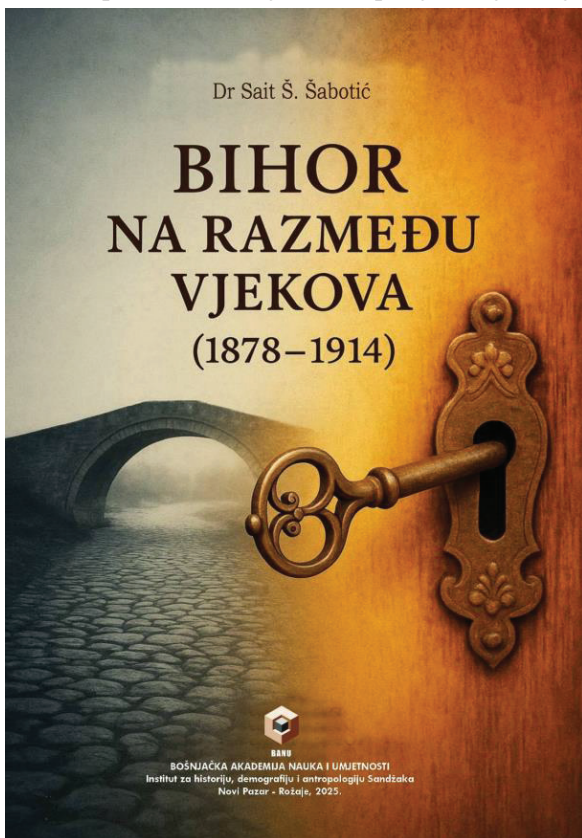
Smatrajući da je knjiga namijenjena ne samo stručnoj već i široj javnosti objasnićemo da oblast Bihor zauzima sjeveroistočni dio Crne Gore i danas administrativno pripada opštinama Petnjica, Bijelo Polje i Berane. To je

prostor koji je bio naseljen još u praistoriji. Na ovom prostoru ostavile su trag mnoge kulture, što nam govori da je u kontinuitetu bio naseljen jer je imao veoma specifičan geografski položaj. Preko Bihora su se ukršatali mnogi putevi. Od ulaska u sastav Osmanskog carstva imao je važan geostrateški položaj kao provincija na periferiji carstva. Da bi se kvalitetno obradila prošlost Bihora u navedenom vremenskom periodu autor je dao i presjek najvažnijih

istorijskih dešavanja prije Berlinskog kongresa opisujući prošlost ovog kraja u kontekstu širih međunarodnih odnosa i na taj način nas uveo u suštinu njegovog istraživanja. Takođe, ova tema je obrađena i sa aspekta opšte istorije jer su se na prostoru Bihora ukršitali interesi Osmanskog carstva, Austro-Ugarske, Srbije i Crne Gore. To je bilo jedno burno istorijsko razdoblje, iako je hronološki obuhvatalo samo 36 godina. Upravo u periodu 1878-1914. Bihor je prošao kroz mnoge izazove, kako društveno-političke, tako i demografske i kulturne. Narod ovog kraja pokušavao je održati svoj

identitet na vjetrometini mnogih uticaja. Nije to bilo lako u jednoj multietničkoj i multinacionalnoj sredini kada su mnoge političke ideologije bile usmjerene na asimilaciju Bošnjaka. Upravo te retrogradne ideologije narušavale su odnose između pravoslavnog bošnjačkog stanovništva. Iako je period između Berlinskog kongresa i Prvog balakanskog rata bio period navodnog mira, za ovo područje se to ne može baš reći. Taj, nazovimo period „ni rata ni mira“ autor je detaljno istražio i opisao u ovoj knjizi. Mnoge bune koje su potresale ovaj kraj u navedenom periodu u našoj istorijskoj nauci do sada su samo evidentirane, a o nekima tek saznajemo sa stranica ove knjige.

Knjiga se sastoji od Uvoda i sedam poglavlja: 1. *Bihor u događajima od 1878. do 1898. godine-Politički događaji i utjecaji*; 2. *Obrazovne i kulturne prilike u Bihoru od 1878. do 1898. godine-Sudari različitih svjetova*; 3. *Bihor*

na razmeđu vjekova-Doba ravnoteže u utjecajima; 4. Prilike u Bihoru od 1902. do 1908. godine-Jačanje utjecaja Srbije i Crne Gore; 5. Kultura kao vezivni faktor zajedničkog življenja u Bihoru; 6. Bihor od 1909. do 1914. godine-Utjecaji postaju stvarnost; 7. Zaključna razmatranja.

U prvom poglavlju pod nazivom: Bihor u događajima od 1878. do 1898. godine - Politički događaji i utjecaji, fokus je stavljen na probleme oko sprovođenja odluka Berlinskog kongresa. Naime, tzv. plavsko –gusinska afera imala je velike refleksije na području Bihora. Znatan dio bihorskih glavara uključio se na stranu Prizrenske lige u borbe protiv Crnogoraca koji su htjeli da se odluka Berlinskog kongresa o predaji Plava i Gusinja Crnoj Gori sprovede u djelo. Još veće strepnje u Bihoru izazvala je odluka Berlinskog kongresa o ulasku austrougarske vojske u Novopazarski sandžak. U Bihoru kao i u drugim krajevima koji su pripadali ovom sandžaku počele su mobilizacije za pružanje otpora zaposjedanju ovih teritorija od strane novog gospodara. Na ova turbulenta dešavanja nadovezuje se i kriza na osmanskome dvoru. Naime, sultan Abdul Hamid II ukinuo je 1879. godine. Ustav koji je bio usvojen 1876. godine. Znatan dio albanskog stanovništva u susjedstvu Bihora odbijalo je da daje sultanu porez i da šalje mladiće u osmansku vojsku. Došlo je do podjele na pristalice i protivnike centralne vlaste. To se neminovno odrazilo i na stanovništvo Bihora gdje je došlo do iste podjele. Te podjele samo su mogle koristiti Austro-Ugarskoj da lakše stacionira svoje vojne garnizone u Novopazarskom sandžaku. Stanovništvo Bihora tih godina bez prestanka je bilo na velikim iskušenjima u borbi da očuva голу egzistenciju. Već 1880. godine Austro-Ugarska u Novopazarskom sandžaku, kao i Bosni i Hercegovini koju je okupirala počinje da sprovodi nasilnu mobilizaciju u svoju vojsku a sa druge strane crnogorske čete napadaju i pljačkaju bošnjačko stanovništvo. Pored sve te političke i vojne nestabilnosti područje Bihora tih godina bilo je izloženo masovnom imigracijom bošnjačkog stanovništva iz Bosne koje se naseljava na ovu teritoriju.

Nakon detaljno obrađenih političkih prilika u Bihoru od Berlinskog kongresa do kraja dvedesetih godina 19. vijeka (preciznije do završetka grčko-osmanskog rata i novih reformi koje je morala prihvatiti, Porta od strane velikih sila) autor je obradio obrazovne –kulturne prilike u istom periodu). Ne dajući primat političkim zbivanjima već uporedo prateći obrazovanje i kulturu iako ona nije bila na nekom zavidnom nivou kako kod bošnjačkog tako i pravoslavnog stanovništva jer je ono bilo uglavnom pod okriljem vjerskih institucija, kolega Šabotić je ispoljio svojstvo profesionalnog historičara koji prati najsevremenije trendove svjetske historijske nauke u kojoj da podsjetimo, više ne dominira politička istorija. Ipak, nažalost mora se konstatovati da kod nas takav način pisanja kod mnogih historičara još nije u potpunosti zaživio.

Prilike u Bihoru od 1902. do 1908. godine obrađene su u trećem poglavlju. Ovaj period od šest godina obilježen je može se reći anarhijom kako kod bošnjačkog tako i kod pravoslavnog stanovništva. To je vrijeme kada haraju pljačkaše bande koje se međusobno sukobljavaju ne samo na relaciji

pravoslavci-bošnjaci već i među istovjernicima. Istovremeno to je i vrijeme velikih socijalnih i agrarnih nemira a sve je to bila posljedica slabljenja centralne osmanske vlasti koja je počela da gubi kontrolu posbno na perifernim dijelovima carstva kakav je između ostalog bio slučaj sa Bihorom. Dok su se pljačkaše bande harale uticaj propagandni uticaj zvanične Srbije i Crne Gore jače a u cilju pripajanja ove ali i šire teritorije ovoj ili onoj zemlji. Stanje nesigurnosti, a može se reći i beznađa kulminiraće aneksijom Bosne i Hercegovine 1908. godine.

Kultura kao vezivni faktor zajedničkog življenja u Bihoru, je peto poglavlje koje zaslužuje posebnu pažnju jer se u njemu susrećemo sa mnoštvom novih detalja o istaknutim kulturnim stvaraocima kako bošnjacima tako i pravoslavicima o kojim se do sada malo znalo, ili čak mnogi od njih nijesu ni pomenuti u našoj istoriji. Ratovi su bili i prošli. Svaki rat pa i manji sukob ostavi za sobom žrtve i pustoš a kulturno stvaralaštvo nadživi generacije i generacije. Kulturno se uzdizati i stvarati u takvim vremenima nije bilo lako, ali pojedinci su se uzdizali i ostavili iza sebe u nasleđe koje zaslužuje poštovanje a autor je to veoma vješto istražio i opisao i sačuvao takve ličnosti od zaborava.

Period od 1909. tj. od priznanja aneksije Bosne i Hercegovine od strane Srbije i Crne Gore do početka Prvog svjetska rata tema je šestog poglavlja. Politička zategnutost u neposrednom okruženju Bihora krajem 1908. može se reći dosegla je kulminaciju. Autor je sistematično i stručno razjasnio kako se podjela bošnjačkog stanovništva izbijanjem Mladoturke revolucije na tzv. „mladoturke“ i „staroturke“ odrazila na stanovništvo, kakve su posljedice te podjele. Još teže refleksije na ovo područje izazvala je aneksija Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske. Bihor i šira okolina bivaju ponovo izloženi masovnom doseljavanju bošnjačkog stanovništva iz Bosne, a s druge strane, bečki dvor širi propagandu među bošnjačkim stanovništvom da se Srbija i Crna Gora sprejaju da zauzmu cijeli Novopazarski sanžak. Narod ovog kraja bio je svjestan već 1909. godine nakon priznavanja aneksije Bosne i Hercegovine da je aneksija samo uvod u sukob većih razmjera što će se i dogoditi izbijanjem Prvog balkanskog rata. Šabotić opisujući prilike u Bihoru od 1908. do 1914. godine nije „upao“ u zamku tradicionalne istorigrafske škole da samo piše hronološki niz političkih dešavanja već uporedo analizira demografske promjene izazvane pomenutim dešavanjima, socijane i vjerske prilike.

Na kraju, sa ushićenjem možemo čestitati kolegi Šabotiću što je široj čitalačkoj publici podario jedno značajno historijsko djelo kojim je rasvijetlio prošlost rekli bi ne samo svoga zavičaja već i dao primjer budućim istraživačima da se upuste u istraživanje lokaliteta ili područja koja su ostala na marginama naše istorije jer će se takvim istraživanjima samo mogu obogatiti znanja iz naše prošlosti.